

Ewa Andrysiak

Gabriel z Szadka i jego Apologia pro Collegii Posnaniensis

Biuletyn Szadkowski 13, 133-144

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Andrysiak*

GABRIEL Z SZADKA I JEGO *APOLOGIA* *PRO COLLEGII POSNANIENSIS...*

LITERATURA PRZEDMIOTU

Literatura na temat Gabriela z Szadka nie jest zbyt obszerna, ogranicza się w zasadzie do kilku biogramów w encyklopediach i słownikach. W tomie 22 *Encyklopedii powszechnej S. Orgelbranda* znalazło się hasło *Sadecki Gabriel Eutropiusz* w opracowaniu Franciszka Maksymiliana Sobieszczańskiego¹, z kolei w *Encyklopedii katolickiej* hasło *Eutropiusz Sadecjusz Gabriel SJ, Gabriel z Szadka*², zaś w *Encyklopedii wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995* – hasło *Gabriel z Szadka*³.

Gabriela Eutropiusa z Szadka odnotował *Słownik polskich teologów katolickich* pod redakcją księdza Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego⁴. Nie zabrakło go również pośród osób związanych z Szadkiem w najnowszej publikacji Tadeusza Marszała *Szadkowski słownik biograficzny. Średniowiecze i renesans*⁵.

Postać szadkowianina w 1964 r. odnotował także Jan Poplatek w artykule *Studia jezuitów polskich w Akademii Krakowskiej w XVI w.*⁶, autor wymienia go wśród 55 akademików krakowskich szesnastego stulecia.

---

* Ewa Andrysiak, dr hab., prof. UŁ, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, 90-237 Łódź, ul. Matejki 34a; wicedyrektor Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu, wiceprezes Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, prezes Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu.

¹ F. M. S. [Sobieszczański], *Sadecki Gabriel Eutropiusz*, [w:] *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 22, Warszawa 1866, s. 783.

² J. Misiurek, *Eutropiusz Sadecjusz Gabriel SJ, Gabriel z Szadka*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1995, tam 1347.

³ *Gabriel z Szadka*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996, s. 171.

⁴ H. E. Wyczawski, *Gabriel Eutropiusz z Szadka*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, t. 1, Warszawa 1981, s. 495–496.

⁵ T. Marszał, *Szadkowski słownik biograficzny. Średniowiecze i renesans*, Łódź 2012, s. 48–49.

⁶ J. Poplatek, *Studia jezuitów polskich w Akademii Krakowskiej w XVI w.*, „Nasza Przeszłość” 1964, t. 20, s. 89–90.

Sadecki (Gabryjel Eutropijusz), głośny w swoim czasie polemik z różnawiercami polskimi, żyjący w XVI wieku, był doktorem teologii, kanonikiem i kaznodzieją katedralnym poznańskim, napisał z polecenia Łukasza Kościeleckiego, biskupa poznańskiego i jego kosztem drukował pomiędzy innymi dzieła, pod tytułem: *Apologia pro Collegii Posnaniensis de Trino et Uno Deo assertionibus adversus Samosatenicorum Anabaptistarum animadversiones* (Poznań, 1583, w 4-ce).
F. M. S.

Fot. 1. Fragment strony z *Encyklopedii powszechnej S. Orgelbranda*
Źródło: *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 22, Warszawa 1866, s. 783

Nie zachował się portret Gabriela z Szadka. Przeszukując jednak zasoby internetowe, w zbiorach graficznych Biblioteki Jagiellońskiej można znaleźć Gabriela z Szadka, niestety, nie jest to Gabriel, który nas interesuje⁷.

GABRIEL Z SZADKA – KRÓTKA BIOGRAFIA

Gabriel⁸ urodził się w Szadku ok. 1540 r., był synem mieszczanina Feliksa, którego imieniem czasem się posługiwał, tłumacząc je na język grecki jako Eutropius. W 1556 r. rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. Cztery lata później (w 1560 r.) uzyskał stopień bakałarza i w niedługim czasie magistra sztuk wyzwolonych. Od semestru letniego 1561 r. wykładał w Akademii najpierw gramatykę, później filozofię Arystotelesa. W 1564 r. wszedł do Kolegium Mniejszego (jednocześnie pełnił funkcję seniora bursy ubogich), dwa lata później, w 1566 r. – do Kolegium Większego. W 1569 r. był dziekanem Wydziału Filozoficznego, równocześnie studiował teologię i uzyskał w tej dziedzinie bakalaureat – najniższy stopień naukowy na wszystkich wydziałach europejskich uniwersytetów średniowiecznych, konieczny do ubiegania się o wyższe stopnie naukowe na danym wydziale.

Przyjacielem Gabriela z Szadka był Stanisław Grzeński (1524–1570) – profesor Uniwersytetu Krakowskiego, właściciel niezwykle cennego księgozbioru, który zgromadzony został z wielkim staraniem i nakładem kosztów materialnych przez uczonego, całe życie walczącego z niedostatkiem. Część tego księgozbioru na mocy ostatniej woli Grzeńskiego w dożywotnie użytkowanie otrzymał Ga-

⁷ Biblioteka Jagiellońska, Wirtualny Gabinet Rycin, Epitafium Gabriela z Szadka, <http://www.bj.uj.edu.pl/wgr/katalog/> (3.02.2013).

⁸ Trudno pisać o pracy Gabriela, nie przypominając postaci jej autora. Autorka artykułu sięgnęła do następujących prac: T. Marszał, *Szadkowski słownik...*, s. 48–49; J. Poplatek, *Studia jezuitów...*, s. 89–90 oraz *Encyklopedia wiedzy...*, s. 171.

briel, a po jego wstąpieniu do zakonu jezuitów w 1583 r. zbiór trafił do kolegium poznańskiego (by ostatecznie w 1656 r. paść ofiarą grabieży szwedzkiej)⁹.

W 1571 r. Gabriel przeniósł się do Poznania, gdzie objął Katedrę Teologii w Akademii Lubrańskiego. Nie wyklądał tam jednak długo, bowiem w 1572 r. nastąpiło jej zamknięcie. Prawdopodobnie w 1573 r., na miejsce Benedykta Herbesta, który wstąpił do jezuitów, Gabriela powołano do kapituły poznańskiej, wówczas też otrzymał godność kanonika (1573–1575). Pełnił również obowiązki kaznodziei katedralnego poznańskiego, co wpłynęło na zaniedbywanie przez niego obowiązków w Kolegium Większym. Na żądanie kapituły w październiku 1574 r. wyjechał za granicę w celu zdobycia stopnia doktora teologii. Przedłużająca się nieobecność Gabriela w Krakowie stała się powodem pozbawienia go stanowiska w Kolegium Większym oraz przywiązania go doń beneficjum, co nastąpiło 10 czerwca 1575 r.

Gabriel należał do cenionych kaznodziei, o czym świadczy m.in. wygłoszone przez niego 6 maja 1577 r. kazanie inauguracyjne na synodzie diecezjalnym w Poznaniu. Prawdopodobnie brał udział w dyspucie jezuitów poznańskich z arianami, wspierając zakonników w polemice z innowiercami. Z tezami dysputy łączy się jedyne dzieło Gabriela *Apologia pro Collegii Posnaniensis, de Trino et Uno Deo assertionibus, adversus Samosatenicorum Anabaptistarum animadversiones*, wydane w 1583 r.

W lutym 1583 r. Gabriel, zniechęcony trudnościami, wstąpił do zakonu jezuitów w Braniewie. Po ukończeniu nowicjatu z powodów zdrowotnych zrezygnował jednak z dalszego pobytu w zakonie, z którego wystąpił w 1584 r. Zmarł ok. 1585 r.

DZIEŁO GABRIELA Z SZADKA

*Apologię pro Collegii Posnaniensis...*¹⁰ Gabriel ogłosił z polecenia¹¹ biskupa poznańskiego Łukasza Kościeleckiego¹², o czym świadczy zapis, jaki znajduje się na karcie tytułowej książki: *ac iussu et auctoritate Rndmi de Lucae a Koscielec dei*

---

⁹ H. Barycz, *Grzepski Stanisław (1524–1570), profesor Uniw. Krak., grezysta, popularyzator nauki*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 9, Wrocław 1960–1961, s. 101.

¹⁰ Według *Słownika terminów literackich*, apologia to mowa napisana lub wygłoszona, będąca obroną przed zarzutami i zarazem pochwałą danej osoby, dzieła lub instytucji.

¹¹ Informację, że Gabriel napisał *Apologię pro Collegii Posnaniensis...* z polecenia biskupa podaje zarówno *Bibliografia polska* Karola Estreichera (Kraków 1929), jak i *Encyklopedia katolicka...* (t. 4), a także *Encyklopedia powszechna...* Z kolei w *Słowniku polskich teologów...* można przeczytać, że praca została wydana z zachęty biskupa.

¹² Łukasz Kościelecki (1539–1597) w 1574 r. został biskupem przemyskim, w 1576 r. mianowano go biskupem poznańskim; przeciwstawiał się wpływowi protestanckim na terenie swojej diecezji. Jezuitom powierzył zorganizowanie seminarium duchownego, które działało od 1579 r.; dzięki jego staraniom oprócz Wydziału Humanistycznego powstały na nim wydziały Filozoficzny (1585 r.) i Teologiczny (1593 r.). Przeprowadził dwa synody prowincjonalne (w 1577 i 1579 r.).

et apostolicae sedis gratia episcopi Posnaniensis aedita [z polecenia i władzy najdostojniejszego Łukasza z Kościelca z łaski bożej i stolicy apostolskiej biskupa poznańskiego wydana].

Dzieło dedykował autor Andrzejowi Tęczyńskiemu (ok. 1534–22.05.1588), od 1582 r. wojewodzie krakowskiemu, wcześniej kasztelanowi (od 1570 r.) i wojewodzie bełskiemu (od 1574 r.). Tęczyński dzierżył starostwa zatorskie, oświęcimskie i hrubieszowskie. W czasie bezkrólewia w 1575 r. rozważany był jako jeden z pretendentów do korony, odmówił jednak kandydowania¹³.

Dedykacja, datowana w Poznaniu 17 lutego 1583 r. – *Illustri et magnifico d. domino Andreae comiti Tencinio palatino, cracoviensis, capitaneo osvvecimensi et rubieszowiensi* – znajduje się na karcie a2.

Gabriel napisał *Apologię pro Collegii Posnaniensis...* przeciw doktrynie braci polskich, przede wszystkim Szymona Budnego¹⁴, który odrzucał wszelkie formy bóstwa Jezusa Chrystusa (uważał Chrystusa za człowieka, syna Józefa). Na podstawie tekstów biblijnych Gabriel bronił boskiej godności Chrystusa i jego przedwiecznego zrodzenia z Ojca¹⁵.

Opis pracy Gabriela z Szadka Karol Estreicher w *Bibliografii polskiej* uzupełnił m.in. uwagą, że: *Dzielko to należy do obfitej literatury wywołanej w r. 1580 i nast[ępnym] przez wystąpienie Jezuitów poznańskich przeciw Budnemu w sprawie Trójcy Świętej.*

Bronisław Natoński w rozprawie *Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo*¹⁶ pisał natomiast, iż Alfons de Pisa (Pisanus)¹⁷ był pierwszym spośród jezuitów polskiej prowincji zakonnej, który podjął walkę z antytrynitarzami (nurt nieuznający nauki o Trójcy Świętej), uczestniczył też w polemikach i dysputach z braćmi polskimi. De Pisa jako profesor wykładał w Poznaniu zagadnienia o dogmacie Trójcy Świętej w pierwszym semestrze 1581 r. 4 października 1581 r. wystąpił w dysputacie, niezwykle zaciętej, z tezami antytrynitarскими: *Assertiones theologicae de Trino*

---

¹³ Zob. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_T%C4%99czy%C5%84ski_\(wojewoda_krakowski\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_T%C4%99czy%C5%84ski_(wojewoda_krakowski)) (26.01.2013).

¹⁴ Szymon Budny (1550–1593), bibliista, pisarz i tłumacz, początkowo luteranin, w 1563 r. przystąpił do zboru braci polskich. Z czasem stał się jednym z najwybitniejszych teologów. Odrzucał wszelkie formy bóstwa Jezusa Chrystusa, dlatego też przysporzył sobie wielu wrogów, także wśród współwyznawców. Był autorem wielu dzieł teologicznych (w języku łacińskim, polskim, ruskim), z których znaczna część zaginęła.

¹⁵ *Encyklopedia katolicka...*, t. 4, s. 1347.

¹⁶ B. Natoński, *Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 1, Lublin 1975.

¹⁷ Pisanus Alfons, Alonso de Pisa (1528 Toledo – 1598 Kalisz), do zakonu wstąpił w 1552 r., w 1577 r. przybył do Poznania, gdzie otworzył Katedrę Teologii, od 1584 r. był profesorem Pisma Świętego oraz teologii polemicznej i moralnej w Kaliszu.

Sadecius ob. Szadek.

SADECIUS Gabriel Eutropius kanon. Pozn. Apologia Pro Collegii Posnaniensis, de Trino & Vno Deo Assertionibus, Adversus Samosatenicorum Anabaptistarum Animadversiones. A Gabriele Eutropio Sadecio Sacrae Theologiae Doctore, Canonico Et Concionatore Posnaniensi Conscripta. Ac Iussu & Auctoritate Rndmi D. Lycae A Koscielec Dei Et Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Posnaniensis Edita. Posnaniae In Officina Joannis Wolrabi, Anno D. MDLXXXIII (1583). Cum Gratia & Privilegio S. R. M. w 4ce, 1 ark. i 136 stron.

Napisał z polecenia Łukasza Kościeleckiego bisk. poznańskiego. — Na ostatniej karcie wiersz łaciński: Laurentii Coroniani (Corviniani?) adversus impios Arianae et Samosatensianae haereseos sectatores.

Dzielko to należy do obfitej literatury wywołanej w r. 1580 i nast. przez wystąpienie jezuitów poznańskich przeciw Budnemu w sprawie Trójcy świętej. Assertiones jezuitów opisano są w tomie XII str. 253. — Odpowiedź De la Roche'a (Sadec) obacz w tomie XV str. 123. — Pismo Faunteusa (Laurentius Arturus) obacz w tomie XVI. Porównaj: Budny, oraz: Socinus F. — Cała ta polemika nie jest dotychczas opracowana.

Wiszn. IX 81. — Jocher 3646. — Encykl. Org. XXII 783.

Czartor. — Körnik. — Tow. Pozn. Przyj. Nauk. — Uniw. w Upsali. — Krasina. — Waraz. uniw. — Jagiell. — Ossol. — Akad.

Fot. 2. Opis pracy Gabriela z Szadka

Źródło: K. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 27, Kraków 1929, s. 18

*et Uno Deo adversus novos Samosatenicos. Ex praelectionibus Collegii Posnaniensis praeteriti semestris [...]*¹⁸.

Wyniesione z dysputy doświadczenia stały się podstawą opracowania przez de Pisę rozprawy *Controversia [...] de Uno et Trino Deo adversus novos Samosatenicos*, zwalczającej poglądy Budnego.

Poznańskie wykłady i dysputa de Pisy z 1581 r. wywołały duże wrażenie wśród antytrynitarzy, a przeciw tezom profesora wystąpił Faust Socyn¹⁹ w dziele *Assertiones theologicae de Trino et Uno Deo adversus novos Samosatenicos*.

¹⁸ B. Natoński, *Humanizm jezuicki...*, s. 127.

¹⁹ Faust Socyn (właśc. Fausto Sozzini, Faustus Socinus, Faustus Socyn; 1539–1604), włoski reformator religijny, zagorzały polemista wyznaniowy, teolog, pisarz i poeta, do Polski przybył

*Ex praelectionibus Collegii Posnaniensis excerptae una cum animadversionibus Fausti Socini Senensis. Quae plenae responsionis loco esse possunt [...] (Cracoviae 1581)*²⁰.

Gabriel z kolei odpowiedział w swojej książce na zarzuty Socyna: *Niewątpliwie Sadecius brał udział w dyspucie 3 października 1581 i zapalił się do polemiki, ale w książce za mało dał argumentów pozytywnych*²¹.

Również w tomie czwartym *Katalogu druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*²² opis bibliograficzny pracy Gabriela uzupełniono uwagą, że *jest to odpowiedź na zarzuty Socyna zamieszczone w dziele Assertiones theologicae de Trino et Uno Deo adversus novos Samosatonicos...*

Na poglądy Gabriela zawarte w *Apologii pro Collegii Posnaniensis...* odpowiedział następnie Socyn w *Defensio animadversionum in assertiones theologicas Collegii Posnaniensis de Trino et Uno Deo, adversus Gabrielem Eutropium canonicum Posnaniensem* (Raków 1618)²³.

Pracę Gabriela tłoczyła oficyna Jana Wolraba w Poznaniu, który do stolicy Wielkopolski przybył na początku 1578 r. Sprawnie zorganizował warsztat drukarski, a pierwszym wytłoczonym przez niego drukiem, w połowie tego roku, były *Kazania niektóre o szczerym słowie Bożym... i o używaniu Wieczerzy Pańskiej pod jedną osobą Hieronima Powodowskiego*. Poza kolejnymi utworami polemicznymi Powodowskiego Wolrab drukował także szereg traktatów Jakuba Wujka skierowanych przeciwko kalwinistom oraz prace tegoż autora, których celem było umacnianie katolicyzmu, czego przykładem są dwa wydania dzieła *Postilla Catholica Mnieysza* (z 1579 i 1580 r.).

Prasy Wolraba – pisał Jan Okopień – *oddano całkowicie na usługi obozu kontrreformacyjnego, dlatego też wśród publikowanych przez niego książek w pierwszym okresie przeważały utwory polskie*²⁴. Sam Wolrab wypowiedź dotyczącą tłoczenia druków w języku polskim zamieścił w wydanym w 1583 r. podręczniku jezuickim *Sententiae et loci... ex antiquioribus... poetis*. Stwierdził w niej, że publikował książki polskie, ponieważ *służą nauczaniu zasad religii katolickiej bądź zwalczaniu błędów herezji*²⁵.

Od 1586 r. w produkcji drukarni Wolraba nastąpiła zmiana – zaczęły przeważać książki w języku łacińskim.

w 1579 r., zamieszkał w Krakowie, w 1598 r. wyjechał do Luśławic koło Tarnowa. Autor licznych publikacji, pośród których ok. 40 wymienianych jest jako ważniejsze.

²⁰ B. Natoński, *Humanizm jezuicki...*, s. 128.

²¹ Tamże, s. 129.

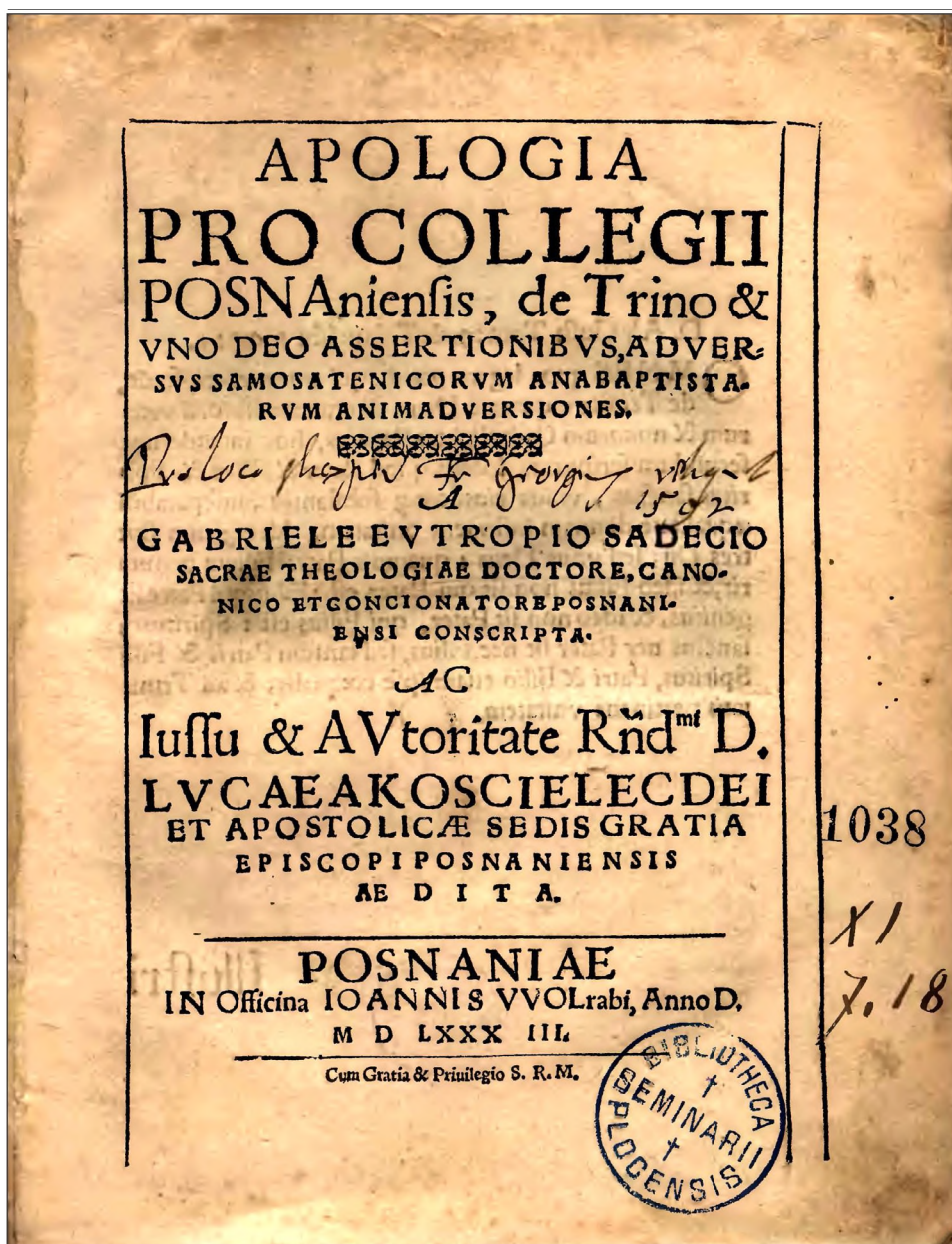
²² *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 4, red. H. Mieczkowska, Warszawa 2011, s. 161.

²³ T. Marszał, *Szadkowski słownik...*, s. 51.

²⁴ J. Okopień, J. Czarkowska (współpr.), *Pionierzy czarnej sztuki 1473–1600*, Warszawa 2002, s. 162.

²⁵ Tamże.

Fot. 3. *Apologia pro Collegii Posnaniensis...* – karta tytułowa
 Źródło: Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa

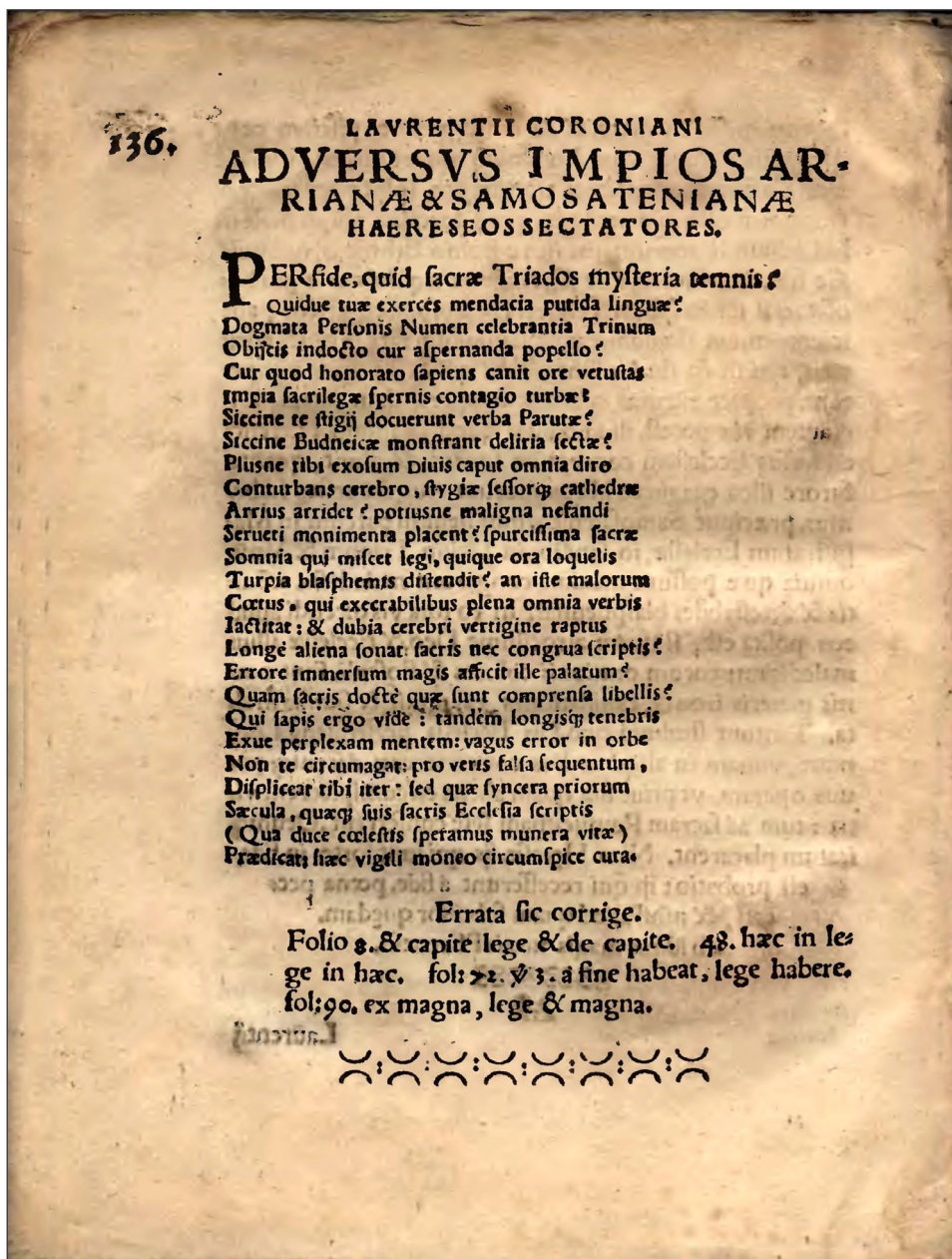
ILLVSTRI
ET MAGNIFICO D.
DOMINO ANDREAE CO-
MITI TENCINIO PALATINO CRA-
COVIENSI: CAPITANEO OSVVIECIMENSI
ET RVBIESZOVIENSI

GABRIEL EVTROPIVS SADECIVS SACRAE
Theologiae Doct̃or, Gratiam & pacem.

SQVE eo, nonnullos istorum, qui no-
stro tempore sacros libros, spreto Catho-
licae Ecclesiae sensu, privato iudicio, vel
suo, vel aliorū, interpretantur, p̃gressos
cernimus ILLVSTRIS & MAGNIFICE COMES:
vt quod vix quisquam initio nascentis
Hæreseos sperare potuisset, id nunc fieri ingemiscamus.
Sæpius nostræ aures personant blasphemij̃s horrendis, nō
iam illis tectis, sed apertis: iam primis quatuor CONCIL-
ijs, quorum auctoritati, quidam Hæretici aduersari non
sunt ausi, nihil tribuitor: iam qui antea, pessimè interpre-
tando scripturas, eisdem ad impugnanda Sacramenta, ce-
remonias, omnem deniq; Trini & Vnius DEi cultum,
abutebantur, nec ipsi sacrosancto adorandæ Trinitatis mi-
sterio, quod est Christianæ Religionis caput, parcendum
iudicant. Nalius DEi metus, hostes pertinacissimè DEO
Trino & Vno infensos, cohibere potest, ne aeterno Patri
illam gloriam inuideant, cuius splendor eius Vnigenitus
a ij Filius

Hebr: 1.

Fot. 5. *Apologia pro Collegii Posnaniensis...*, s. 136

Źródło: Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa

Apologia pro Collegii Posnaniensis..., choć wydana jeszcze w 1583 r. (po 17 lutego), opublikowana została w języku łacińskim. Tłoczona była antykwą w formacie bibliograficznym wyrażonym symbolem 4°, to znaczy, że arkusz papieru złamano dwa razy, tworząc składkę o czterech kartach²⁶. Dzieło liczy cztery karty nieliczbowane i 136 stron.

Na odwrocie karty tytułowej znalazł się cytat z dzieła św. Augustyna *De Trinitate* (t. 3, lib. I, cap. 4).

W książce drukarz wyróżnił inicjały liter *V* i *N*. Inicjał litery *V* na czarnym tle (30 x 28 mm) wkomponowano w krajobraz, którego elementami są brama z wieżą i drzewa, litera *N* (s. 1), także na czarnym tle (18 x 17 mm), umieszczona została na gałązkach kwiatów.

Na 136 stronie pracy Gabriela opublikowano wiersz łaciński *Laurentii Coroniani Adversus Impios Arrianae et Samosatensianae Haereseos Sectatores* oraz *Erratę* – całość podkreślona ozdobnikiem składanym.

Z informacji zawartych w *Bibliografii polskiej* Estreichera wynika, że egzemplarze pracy Gabriela z Szadka znajdowały się w zbiorach dziewięciu bibliotek, a były to: księżnice Czartoryskich, Jagiellońska i Akademii Umiejętności w Krakowie, biblioteka w Kórniku, Poznaniu (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk), biblioteki w Warszawie (Biblioteka Krasińskich, Uniwersytet Warszawski) i we Wrocławiu (Ossolineum). Poza Polską dzieło Gabriela Estreicher odnotował w Uniwersytecie w Uppsali.

Do dziś *Apologia pro Collegii Posnaniensis...* zachowała się w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie, Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie oraz w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Dzieło Gabriela znajdowało się w zbiorach wielu innych bibliotek, przede wszystkim kościelnych i seminaryjnych, m.in. w Bibliotece Kapitulnej w Gnieźnie, w bibliotece Seminarium w Płocku czy w Bibliotece Archiwum Diecezjalnego w Poznaniu.

Pracę Gabriela w dalszym ciągu posiada Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali. *Apologia pro Collegii Posnaniensis...* trafiła tam po skonfiskowaniu w 1626 r. zbiorów Kolegium Jezuitów w Braniewie i przewiezieniu ich do Szwecji²⁷.

²⁶ Format bibliograficzny – termin stosowany dla określenia wielkości książki, zależny od wielokrotności złożenia arkusza papieru ręcznie czerpanego; używany przy oznaczaniu formatu druków publikowanych do końca XVIII w.

²⁷ Prace nad odtworzeniem bogatego księgozbioru Kolegium Jezuitów w Braniewie przechowywanego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali podjął Józef Trypućko (1910–1983), profesor języków słowiańskich na tym uniwersytecie. Projekt prowadził przez wiele lat, po jego śmierci kontynuowali go inni badacze, a na koniec głównie Michał Spandowski i Sławomir Szyller z Biblioteki Narodowej w Warszawie. Projekt zakończył się w 2007 r., a jego efektem jest trzytomowa publikacja *Katalog księgozbioru Kolegium Jezuitów w Braniewie zachowanego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali* (Warszawa–Uppsala 2007) autorstwa J. Trypućko z uzupełnieniami M. Spandowskiego, w opracowaniu M. Spandowskiego i S. Szyllera. Katalog obejmuje 335 inkunabułów, 2000 druków z XVI–XVII w. i 63 rękopisy.

Numerus currens	Litera	Cm. G. 4576 4916 Mos. St. Dr.	Posnaniensis Posnani Judy. Jannini. Wstrabi 1583.	Folia	Atrium	Folius	Series
	GABRIEL z Szadka Sadecius Gabriel Eutrop	<i>Apologia pro Collegio Posnaniensi de Trino et uno Deo Affectionibus adversus Summatorem Anabaptistarum Admissionem. a Gabriele Eutropio Sadecio composita.</i> nr 136		4.	VII	4	3. a X. i. 50. A. n. d. Bibliot. Szadka 1980
	Zak. XXVII, 18						

Fot. 6. Karta z opisem dzieła Gabriela z Szadka z Katalogu Podstawowego (tzw. Starego) druków wydanych od czasów Gutenberga do 1949 r. włącznie
Źródło: Biblioteka Jagiellońska

Dzisiaj *Apologia pro Collegii Posnaniensis...* dostępna jest także w wersji cyfrowej w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej, na karcie tytułowej zdigitalizowanego egzemplarza widnieje okrągła pieczęć z napisem: *Bibliotheca Seminarii Plocensis*.

Bibliografia

- Barycz H., *Grzegorz Stanisław (1524–1570), profesor Uniw. Krak., grekista, popularyzator nauki*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 9, Wrocław 1960–1961, s. 101.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 27, Kraków 1929.
- Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 4, red. H. Mieczkowska, Warszawa 2011.
- Marszał T., *Szadkowski słownik biograficzny. Średniowiecze i renesans*, Łódź 2012.
- Misiurek J., *Eutropiusz Sadecjusz Gabriel SJ, Gabriel z Szadka*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1995, s. 1347.
- Natoński B., *Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 1, Lublin 1975.

- Okopień J., Czarkowska J. (współpr.), *Pionierzy czarnej sztuki 1473–1600*, Warszawa 2002.
- Poplatek J., *Studia jezuitów polskich w Akademii Krakowskiej w XVI w.*, „Nasza Przyszłość” 1964, t. 20, s. 77–111.
- Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 495–496.
- S[obieszczański] F. M., *Sadecki Gabriel Eutropiusz*, [w:] *Encyklopedia powszechna S. Orgelbranda*, t. 22, Warszawa 1866, s. 783.

GABRIEL OF SZADEK AND HIS *APOLOGIA PRO COLLEGII
POSNANIENSIS...*

Summary

The article presents the biography of Gabriel of Szadek and his work *Apologia pro Collegii Posnaniensis, de Trino et Uno Deo assertionibus, adversus Samosatenicorum Anabaptistarum animadversions* (1583), which was written in response to Poznań Jesuits' pronouncement against Szymon Budny on the matter of Holy Trinity. The author also reminds the circumstances in which this work was printed and its further history.